

Waarom spellen moeilijker is dan lezen

door **Anny Bosman en Martin van Leerdam** Het lijkt erop dat lezen en spellen twee kanten zijn van dezelfde fonologische medaille. De klank van een woord speelt in beide processen een cruciale rol. Spellens is voor de meeste mensen echter moeilijker dan lezen. Waarom dat zo is, daarover gaat dit derde en laatste deel van deze korte serie.

Voor u verder gaat met lezen, vragen wij u om een pen te pakken en de naam op te schrijven van de Indiase leider die zijn land in 1949 naar de onafhankelijkheid leidde. Zijn naam is Mahatma...

De kans dat u de naam van deze man goed heeft gespeld is niet erg groot. In ieder geval gaf de meerderheid van 36 eerstejaars psychologie studenten als antwoord 'Ghandi' in plaats van Gandhi (21 van de 24 foute spellingen). Slechts twaalf studenten schreven de naam correct. Hoewel de meesten de naam van deze Indiase onafhankelijkheidsstrijder vele malen op schrift hadden gezien (al was het alleen al door de film 'Gandhi'), was de correcte spelling niet blijven hangen.

Lezen garandeert dus allermindst dat men de spelling van een woord leert. Zo is een groot aantal mensen onzeker over de juiste spelling van het woord SPERZIEBOON (of SPERCIEBOON). Het hieronder afgedrukte tweekeuze spellingstestje geeft u de mogelijkheid om uw spellingkennis van twaalf woorden vast te stellen. In sommige gevallen zult u ervaren dat u niet zeker bent van uw keuze. Daarentegen twijfelt u er zelden aan hoe u een woord moet lezen. Het Nederlands kent slechts een gering aantal woorden waarvan het zonder context niet duidelijk is hoe ze uitgesproken dienen te worden. Voorbeelden zijn KANTELEN,

BEDELEN, en REGENT. Onervaren lezers hebben soms moeite met PIJPE-TUITJE, HYENAVEL, en BOMMELDING.

wijfelen	weifelen
hartgrondig	hardgrondig
lijzijde	leizijde
koningschap	koningssschap
peloton	peleton
buiig	buiig
asteriks	asterisk
galopperen	galloperen
tweërlei	tweërlei
uitweiden	uitwijden
liniaal	lineaal
tweifelen	twijfelen

Het is verleidelijk om uit dit gegeven te concluderen dat lezen en spellen blijkbaar twee onafhankelijke vaardigheden zijn. Recent wetenschappelijk onderzoek toont echter aan dat lezen en spellen gebaseerd zijn op hetzelfde fonologische proces (zie deze deel 1 en 2 van deze serie in *Didaktief & School*, jaargang 27, nummers 1 & 2 en 3). Wat is de verklaring voor deze ogenschijnlijke paradox? Als spellen en lezen twee kanten zijn van dezelfde medaille, waarom is spellen dan moeilijker dan lezen?

Om die vraag te beantwoorden, vragen wij u om naar de twee rijtjes hieronder te kijken, en te bedenken in welk opzicht de woorden in het eerste rijtje verschillen van die in het tweede rijtje.

krijt	gier
pad	hek
goud	loer
lach	heup
heb	tol
schip	preek

Ambigu

Asymmetrie tussen lezen en spellen vinden we terug op alle niveaus van geletterdheid. Zowel volwassenen als kinderen lezen beter dan ze kunnen spellen. Het verschil tussen lees- en spellingprestaties is nog veel duidelijker bij kinderen met leesproblemen. Remediërend onderwijs blijkt een veel positiever effect te hebben op de lees- dan op de spellingprestaties. Bovendien is het relatief gemakkelijk om kinderen te vinden die goed lezen en zwak spellen, terwijl er bijna geen kinderen zijn die goed spellen en tegelijkertijd zwak lezen.

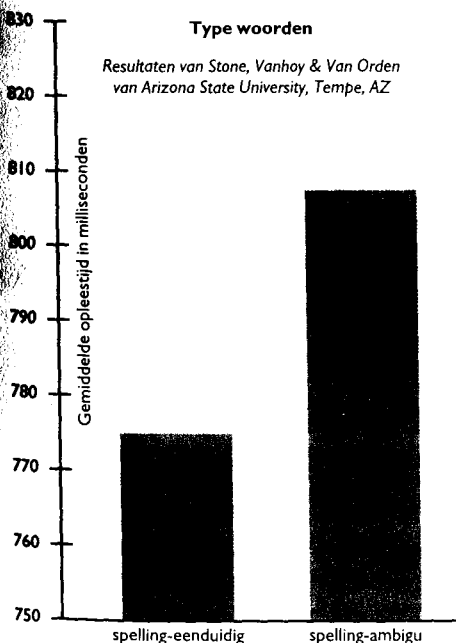
DOLINDA TOEBOEL

De woorden in het eerste rijtje zijn spelling-ambigu. Dat betekent dat ze slechts op één manier uitgesproken kunnen worden, maar dat er meerdere spellingen (meestal twee) mogelijk zijn. Een voorbeeld. In het Nederlands kan het woord ROUW slechts op één manier uitgesproken worden. Er bestaan voor de klank [rouw] echter twee spellin-

gen, namelijk ROUW en RAUW. Hetzelfde geldt voor het paar PEIL en PIJL. Nu kunnen we deze eigenschap van woorden uitbreiden naar schrijfwijzen die mogelijk zijn, maar niet als zodanig bestaan. Het woord KRIJT kan slechts op één manier gelezen worden, maar het had ook geschreven kunnen worden als KREIT. Dit geldt ook voor GOUD, namelijk, GAUD (of zelfs GAUT). De woorden in het tweede rijtje zijn spelling-eenduidig. Dat betekent dat ze slechts één mogelijke spelling hebben en ook maar op één manier kunnen worden gelezen. Andere voorbeelden zijn LOER of HEK.

Sneller

Wat is nu het effect van deze verschillen op het leesproces? Om deze vraag te beantwoorden lieten Amerikaanse onderzoekers een aantal studenten beide typen woorden zo snel en nauwkeurig mogelijk oplezen. Het ging hier natuurlijk om Engelse woorden, en er was geen enkele twijfel over de uitspraak. Het oplezen van de spelling-eenduidige woorden bleek snel-

ler te gaan dan het oplezen van de spelling-ambigue woorden (zie de grafiek). Uiteraard was geen van de studenten zich bewust van het verschil tussen beide typen woorden.

De tweede belangrijke factor die de snelheid van oplezen bepaalt, is of een woord op verschillende manieren kan worden uitgesproken. In het Nederlands komen woorden met deze eigenschap relatief weinig voor. De meest sprekende voorbeelden zijn eerder genoemd. In het Engels zijn ze echter talrijker. Zo lijkt voor een Nederlander de schrijfwijze van het Engelse woord WORCESTERSHIRE SAUCE nauwelijks op z'n uitspraak: 'woestersos'. Voor de bijna identiek gespelde woorden TOUGH en THOUGH geldt hetzelfde. Engelstalig onderzoek laat zien dat woorden die uitspraak-ambigu zijn,

Worcestershire sauce lijkt nauwelijks op 'woestersos'

zoals TOUGH langzamer worden opgelezen dan woorden die uitspraak-eenduidig zijn, zoals HAT. Uit het bovenstaande blijkt dat spelling- en spraak-ambigue woorden langzamer worden opgelezen dan woorden waarover geen onduidelijkheid bestaat. Hieruit kan maar één conclusie worden getrokken: spellen en lezen zijn fundamenteel aan elkaar gerelateerd. Als je leest worden blijkbaar onbewust de alternatieve schrijfwijzen of alternatieve uitspraak van de woorden beschikbaar. Met andere woorden: als je leest wordt ook altijd de spelling van het woord geactiveerd, terwijl dat helemaal niet nodig is. Als spellen en lezen zo fundamenteel met elkaar verbonden zijn, hoe kan het dan dat spellen moeilijker is dan lezen? Het antwoord op deze vraag is bijna

triviaal. In de meeste talen is het aantal mogelijke schrijfwijzen voor een gegeven klank veel groter dan het aantal mogelijke uitspraken voor een gegeven spelling. In het Nederlands is dat heel duidelijk. Zo bestaat er eenduidigheid over de uitspraak van de spellingen IJ, G, OU en S. Maar er bestaat ambiguïteit over de schrijfwijzen van de klanken [ij], [g], [ou], en [s]. De [ij]-klank heeft immers de spellingen IJ en EI, de [g]-klank de spellingen G en CH, de [ou]-klank de spellingen OU en AU, en de [s]-klank de spellingen S en C.

Andersom

Het kan in alfabetische schriftsystemen echter ook andersom zijn. In het Hebreeuws en het Arabisch is lezen moeilijker dan spellen. De ambiguïteit in het lezen in deze talen ontstaat grotendeels doordat in het dagelijks schrift uitsluitend de medeklinkers worden weergegeven. De precieze betekenis van woorden wordt bepaald door de afwezige klinkers. We illustreren dit aan de hand van een Nederlands voorbeeld, de letterreeks KLNK. Afhankelijk van de klinkertoevoeging A, I of O, staat er KLANK, KLINK of KLONK. Alleen met behulp van de context kan worden bepaald welke van de drie woorden wordt bedoeld. Moet je daarentegen één van de drie woorden spellen, dan hoeft je je niet te bekommeren om de klinker. Slechts de medeklinkers hoeven immers weergegeven te worden. ¶

Dr. Anny Bosman is als psycholoog werkzaam bij de vakgroep Orthopedagogiek van de subfaculteit Pedagogische Wetenschappen en Onderwijs van de Katholieke Universiteit Nijmegen, en drs. Martin van Leerdam is als psycholoog verbonden aan de Faculteit der Psychologie van de Universiteit van Amsterdam.